

**IQTIDORLI TALABALAR,
MAGISTRANTLAR, TAYANCH
DOKTORANTLAR VA DOKTORANTLARNING
“TAFAKKUR VA TALQIN”**

**MAVZUSIDAGI
RESPUBLIKA MIQYOSIDAGI
ILMIY-AMALIY ANJUMAN
TO'PLAMI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

Buxoro - 2023

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

MAGISTRATURA BO'LIMI

IQTIDORLI TALABALAR, MAGISTRANTLAR, TAYANCH
DOKTORANTLAR VA DOKTORANTLARNING

TAFAKKUR VA TALQIN

mavzusida

Respublika miqyosidagi ilmiy-amaliy anjuman to'plami

(II qism)

Buxoro 2023-yil, 17-may

bildirib yoki asarini shunchaki bayon qilib emas, balki kitobxonni fikrlashga undagan. “Demak, avtorning tasvirlanayotgan voqea va qahramonlarga loqaydligi loqaydlik, betaraflik emas, balki, o‘quvchining fikrini aktivlashtiruvchi, qalb zarbini harakatga keltiruvchi vositadir”. Shu orqali ham muallif, ham kitobxon nuqtai nazari shakllanib boradi. Yozuvchi xolis hikoyachi vazifasini bajargan hamda asar ta’sirchanligini oshirishga erishgan.

Darvoqe, shu o‘rinda aytish lozimki, romanda xronikal va konsentrik syujet turlarini qorishiq holatda uchratish mumkin. Unda xronikal syujetga xos qahramon taqdirini davriy izchillikda, uning xarakterini rivojlanishda ko‘rsatish, asosiy syujet bilan yondosh holda yordamchi syujet chiziqlarini ham yurgizish, juda katta hayot materialini qamrab olish imkoniyatlaridan unumli foydalanilgan. Syujet voqealari bosqichma-bosqich rivojlantirib borilgan. Asardagi voqealar rivojining eng yuqori nuqtasi hisoblangan konflikt benihoya kuchaytirilgan. Yechimda konfliktli holat, qahramonlar orasidagi ziddiyatlar o‘zining badiiy yechimini topgan.

Xulosa o‘rnida aytish lozimki, har bir xalqning ma’naviy yuksalishida o‘sha xalqning is’tedodli ijodkorlari yaratgan madaniy meros ham muhim ahamiyatga ega bo‘ladi. Barcha mohir so‘z san’atkorlari kabi Nazar Eshonqulning ham adabiy merosi xalqimiz ma’naviy tafakkurini komillikka yetaklashga xizmat qiladi. U betakror asarlari bilan xalqimizning ma’naviy hayotida o‘z o‘rniga ega bo‘lgan siymodir.

ADABIYOTLAR

1. Nazar Eshonqulov Go'ro'g'li romani.
2. J. Oruellning 1984 romani
3. Sharq yulduzi jurnali 2012 yil 2-3 son.
4. <https://kitobxon.com/oz/kitob/gor-ogli-yohud-hayot-suvi>

ISTIQLOL DAVRIDA ADABIY PARALLEL JANRI TARAQQIYOTI

Teshayeva Gulnoza Jamshidovna,

BuxDU, Adabiyotshunoslik mutaxassisligi II bosqich magistranti

Annotatsiya: O'zbek adabiy tanqidchiligi istiqlol yillariga kelib har tomonlama ko'lamdorlik kasb etdi. Badiiy asarga baho berish, uni jahon miqyosida tahlil etish ufqlari kengaydi. Adabiy tanqidning barcha janrlarida, shu jumladan, adabiy parallel janrida ham barkamol asarlar maydonga keldi. Ushbu maqolada istiqlol davrida yaratilgan adabiy parallellarga oid xususiyatlar Suvon Melining "Mushtarak uchlik" maqolasi orqali tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Adabiy parallel, mustaqillik davri tanqidchiligi, spessifik xususiyatlar, "Mushtarak uchlik", qiyosiy-tipologik tahlil, mikroanaliz

Adabiy parallel janri ham mustaqillik davrida zamon talablariga binoan o'z maqsad va vazifalari jihatidan yangilanib bormoqda, mumtoz adabiyotimizga e'tibor kuchaymoqda. O'zbek adabiy tanqidchiligi istiqlol yillariga kelib har tomonlama ko'lamdorlik kasb etdi. Badiiy asarga baho berish, uni jahon miqyosida tahlil etish ufqlari kengaydi. Ayniqsa, ijod erkinligining, fikrlash ozodligining rivoj topishi adabiy-tanqidiy qarashlar salmog'ini oshirib yubordi. Munaqqidlik sohasida yetuk olimlar faoliyat ko'rsatdilar. Adabiy tanqidning barcha janrlarida, shu jumladan, adabiy parallel janrida ham barkamol asarlar maydonga keldi. Adabiyotshunos va tanqidchilar A.Rasulov, Y.Solijonov, S. Meli, M.Xolbekov, Sh.To'ychiyeva, Q.Ergashev, A.Allamberganovlar mazkur janrda tadqiqotlar yaratishdi. Shu bilan bir qatorda, o'zbek adabiyoti namunalarini jahon adabiyoti kontekstida o'rganish boshlandi. Tanqidchi va adabiyotshunos Suvon Melining "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida nashr etilgan "Mushtarak uchlik" deb nomlanga maqolasi ana shunday xususiyatga ega adabiy parallelga misol bo'la oladi. Maqolada muallif Aflotun, Pushkin va Hamid Olimjonning she'rlarini o'zaro qiyoslaydi, ularning mushtarak va farqli jihatlarini ko'rsatib o'tadi va qiyoslanayotgan ikkilik yoniga uchinchi hodisaning qo'shilishi ikki hodisa qiyosida mavjud bo'lmagan, faqat uchlik qiyosi natijasida tug'iladigan ma'no va qonuniyatlarni tahlil qiladi. Maqolani shartli ravishda 3 qismga bo'lish mumkin. Kirish qismida tanqidchi binar (ikkilik) va trinar (uchlik) tipologiya haqidagi nazariy ma'lumotlarni beradi. Trinar tipologiyaning binar tipologiyadan murakkab jihatlarini,

xususan, agar ikkidan ortiq hodisa solishtiriladigan bo'lsa qiyosdagi ma'no ipini qat'iy tizginda tutib turish ancha qiyin kechishini ta'kidlaydi. “Lekin agar ushbu muqarrar qiyinchilik yengib o'tilsa, ikkidan ortiq hodisa o'rtasidagi tipologik mushtaraklikni o'rganish ham muayyan afzallikka, ilmiy qimmatga ega ekanligi ma'lum bo'ladi”[1]. Asosiy qismda Aflotunning “Asterga” nomli she'ri, Pushkinning “Siklop” va shu she'rning Hamid Olimjon tomonidan amalga oshirilgan tarjimasi obyekt sifatida tanlangan.

“Yulduzlarga boqasan yulduzim. Osmon bo'lgim kelar,

Lak-lak ko'z ila boqmoq uchun senga mahliyo”

(Aflotun)Aflotun she'rini Aster, ya'ni yulduz ismli qizga bag'ishlab yozgan bo'lsa, Pushkin uchun Siklop she'rining yozilishi uchun asos vazifasini o'tagan. Ikki she'rni birlashtirib turuvchi nuqta ko'z va qaramoq so'zlaridir. Har qanday adabiy parallelda qiyoslanayotgan obyektlar o'rtasidagi tipologik o'xshashliklar bilan bir qatorda farqlar bo'lishi tayin. Farq sifatida tanqidchi quyidagi mulohazalarni keltiradi: “Farq — Aflotunda “lak-lak ko'z”, Pushkinda — “yagona” ko'z. Aflotun “men”i yerda turgani holda osmondan sevgilisi, ma'shuqaga qaraydi, Pushkin “men”i esa yerda, odamlar orasida. Aytilganidek, mushtarak jihat — har ikkisi ham ma'shuqaga boqadi, biri lak-lak, biri yagona ko'z bilan”. [1] Maqolaning keying qismida Suvon Meli Pushkin she'rining H.Olimjon tomonidan amalga oshirilgan tarjimasini trinar tipologiya uchun obyekt sifatida tanlaydi. Olim tarjimini ham mustaqil obyekt sifatida tanlanishiga quyidagicha sabab keltiradi: agar tarjima erkin, ijodiy yondashib amalga oshirilgan bo'lsa, uni mustaqil asar sifatida qarash mumkin. Bundan tashqari, tarjima asliyatdan bir misraga ortiq. Aynan mana shu misra maqola muallifi uchun uch obyektни birlashtirib turadigan kavsharni yuzaga keltirgan. Yuqoridagi she'rlardagi “lak-lak ko'z” — yagona ko'z munosabati yoniga osmon — yulduz — oy, ya'ni samoviy bog'liqlik qo'shiladi.

Maqolaning oxirida Suvon Meli qiyoslash natijasida kelib chiqqan umumiy xulosalarini keltiradi. “Mushtarak uchlik” maqolasi ikkidan ortiq obyektning o'zaro farqli va umumiy jihatlarning tadqiq qilinishi, ularning o'ziga xos jihatlarning ochib

berilishi, qiyoslash natijasida ilmiy xulosalarning chiqarilishi uning adabiy parallel janrining namunasi sifatida tahlil qilishimizga asos bo'ladi. Demak, istiqlol davri tanqidchiligida ijtimoiy tahlil qatori mikroanaliz, qiyosiy-tarixiy talqinning kuchayib borayotganligini ham kuzatishimiz mumkin.

Mustaqillik davrida yaratilgan adabiy parallellar mavzu, mazmun va g'oyaviy jihatdan ham yangilanish bosqichiga kirdi. Endi mazkur janrdan o'zbek adabiyotida yaratilayotgan asarlarni jahon adabiyoti kontekstida o'rganish yo'liga o'tildi. Istiqlol davri tanqidchiligida ijtimoiy tahlil qatori mikroanaliz, qiyosiy-tarixiy, turli xil zamonaviy oqim va yo'nalishlarni talqin qilishning kuchayib bormoqda.

ADABIYOTLAR

1. Meli Suvon. Mushtarak uchlik// O'zbekiston adabiyoti va san'ati, 2014, 16-son.
2. Ахмедова Ш. Ўзбек адабий танқидчилиги жанрлари. – Тошкент: Фан, 2008.
3. Баранов В.И., Бочаров А.Г., Суровцев Ю.И. Литературно-художественная критика. –М.: Высшая школа, 1982.
4. Егоров Б. О мастерстве литературной критики: жанры, композиция, стиль. – Ленинград: Сов. Писатель, Ленинградское отд-ние, 1980.
5. Дўстқораев Б. Ўзбек совет танқидчилиги тарихи: Ўқув қўлланама. – Тошкент: ТошДУ, 1989. –88 6

OQ, QORA, QIZIL RANGLARINING SHE'RIYATDAGI MA'NOLARI

Surayyo Ahadova,

BuxDU, Adabiyotshunoslik (o'zbek) yo`nalishi

2- bosqich magistranti

s.a.ahadova.@buxdu.uz

Annotatsiya: Mazkur maqolada adabiyotda rang bilan bog'liq ramziy obrazlar yaratishdan ko'zlangan maqsad, yozuvchi adiblarning rang bilan bog'liq so'zlarni

S.A. Berdiyeva	<i>Jinoyat olamiga kirib qolgan o'smirlar mavzusining matbuotda yoritilishi.....714</i>
G.T. Malikova M. Askarova	<i>O'zbek OAVda multimedaviy janrlarning taraqqiy topishi (longrid misolida).....718</i>
S.R. Nuritdinova	<i>O'zbek tilining xalqaro miqyosdagi o'rni va nufuzi ortmoqda ...723</i>
70230104 – Adabiyotshunoslik: o'zbek adabiyoti	
G'.N. Murodov S.B. Shamsiddinova	<i>Eposda qahramon xarakteri mushtarakligi (“Gilgamish”, “Ramayana” va “Alpomish” eposlari misolida).....727</i>
F. Mamadova	<i>Asqar Mahkamning “Tavajjuh “ dostonida ayollarga bo'lgan munosabat.....736</i>
Y.S. Saidov M. U. Ismatova	<i>Shavkat Rahmon she'rlarida badiiy san'atlar.....739</i>
M. Jabborova	<i>Folklorda kosmogonik obrazlar genezisi va tadriji.....742.</i>
O'.F. Fozilova	<i>Navro'z umumxalq bayramini millatimiz madaniyatidagi o'rni.....749</i>
G.H. Fayziyeva	<i>O'zbek adabiyotida muxammas janrining o'rganilishi..... 754</i>
Sh.N. Axmedova F.F. Mo'minova	<i>Oybek asarlarida Alisher Navoiy siymosi talqini757</i>
M.N. Farmonova	<i>Iqbol Mirzo ijodida ertak janri stilizatsiyasi.....760</i>
B.Z. Usmonova	<i>Omon Muxtorning tarixiy roman yaratish mahorati.....764</i>
M.T.Saypidinova	<i>Ulug'bek Hamdam she'rlarida shaxs tavsifi va sifatlanishi uchun ishlatilgan badiiy tasvir vositalar.....767</i>
G.A. Hamroqulova	<i>“Go'r o'g'li yoxud hayot suvi” romanining qahramoni N.ning o'ziga xos xususiyatlari.....773</i>
G.J. Teshayeva	<i>Istiqlol davrida adabiy parallel janri taraqqiyoti.....779</i>
S. Ahadova	<i>Oq, qora, qizil ranglarining she'riyatdagi ma'nolari.....782</i>
M. Raxmatova	<i>Avesto – sharq xalqlari durdonasi.....785</i>
M. Jalilova	<i>O'zbek adabiyotida “Dahshat” sarlavhali asarlarning yaratilish omillari.....788</i>
F. Abdulloyeva	<i>Jo'ra Fozil ijodida ijtimoiy muammolar badiiy talqini.....792</i>
Z.S. Jalilova	<i>Xurshid Do'stmuhammad qissalarida ramziylik.....796</i>
S. Latipova	<i>Jo'ra Fozilning tarixiy qissalarida ayollar obrazi ifodasi.....799</i>
N. Ochilova	<i>Bolalar qalbiga yaqin shoir.....804</i>
G.J. Jaloliddinova	<i>Shukur Xolmirzayev hikoyalarida psixologik detal808</i>
D.J. Xamroyeva	<i>Abdulla Sher ijodida peyzajning o'rni.....813</i>